

การนำชาติพันธุ์วิธีวิทยามาใช้ในการปฏิบัติงานทางสังคมสงเคราะห์คลินิก
Application of Ethnomethodology in Clinical Social Work Practice

Received 8 November, 2020

Revised 26 March, 2021

Accepted 12 May, 2021

ชัยพร อุโฆษจันทร์¹

Chaiyaporn Ukosachan²

ปฐมพร สันติเมธี³

Pathomporn Santimethi⁴

บทคัดย่อ

ชาติพันธุ์วิธีวิทยาถูกจัดเป็นแนวคิดหนึ่งในกลุ่มสังคมวิทยาชีวิตประจำวัน (Everyday Life Sociology) ซึ่งให้ความสำคัญกับพฤติกรรมของผู้คนที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน นอกจากนี้ยังมีจุดยืนทางความคิดที่แตกต่างจากสำนักโครงสร้างนิยม (Structuralism) เช่น ทาลคอตต์ พาร์สัน (Talcott Parson) และอิมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) อย่างมาก แนวคิดชาติพันธุ์วิธีวิทยาเชื่อว่ามนุษย์มีสถานะเป็นผู้กระทำการ (Actor) และเป็นผู้สร้างชุดความจริงทางสังคม (Social Reality) ขึ้นมาในแต่ละสถานการณ์ที่เขา/เธอเข้าไปอยู่ บทความชิ้นนี้พยายามเสนอความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับชาติพันธุ์วิธีวิทยา และพยายามเสนอแนวทางการปรับใช้มุมมองจากชาติพันธุ์วิธีวิทยาเข้ากับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์คลินิก เพื่อที่จะได้มีมุมมองที่แตกต่างต่อการรวบรวมข้อมูล การประเมิน และการออกแบบการบำบัดรักษาของงานสังคมสงเคราะห์คลินิก

คำสำคัญ: สังคมสงเคราะห์คลินิก, ชาติพันธุ์วิธีวิทยา, สังคมวิทยาในชีวิตประจำวัน

---

¹ อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปทุมธานี ประเทศไทย
E-mail: Ajarn_tan@hotmail.com

² Lecturer of Faculty of Social Administration, Thammasat University, Pathum Thani, Thailand.

³ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชานโยบายสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย E-mail: pangram_p@hotmail.com

⁴ Ph.D. Student in Social Policy. Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, Thailand.

Abstract

Ethnomethodology has been categorized as a concept under everyday life sociology, which mainly focuses on human behaviors in daily life. Apart from this, its standpoint is relatively different from structuralism, such as, Talcott Parson and Emile Durkheim. Ethnomethodology concept believes that human is an actor and creates social reality in situations he/she involved. This article thus aims to propose an introduction to ethnomethodology and proposes guidelines for an application of ethnomethodology with clinical social work to have different perspectives on data collection, evaluation, and treatment design of clinical social work.

Keywords: Clinical Social Work, Ethnomethodology, Everyday life Sociology

บทนำ

ชาติพันธุ์วิธีวิทยา (Ethnomethodology) เป็นแนวคิดหนึ่งในกระบวนทัศน์ปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ซึ่งอาจไม่เป็นที่แพร่หลายในการศึกษาด้านสังคมสงเคราะห์ ถึงแม้จะมีชื่อที่ใกล้เคียงกับชาติพันธุ์วรรณนา (Ethnography) แต่ในเชิงเนื้อหาและแนวคิดนั้นมีรายละเอียดที่แตกต่างกันอยู่หลายประการซึ่งบทความนี้จะสรุปให้เห็นความแตกต่างระหว่างสองแนวคิด รวมทั้งนำเสนอตัวอย่างของการศึกษาและความเป็นไปได้ในการนำมาปรับใช้กับสังคมสงเคราะห์คลินิก

ชาติพันธุ์วิธีวิทยาถูกนักวิชาการเรียกอย่างย่อว่า EM (นอกจากนี้ยังมีอีกหลายทฤษฎีที่มักใช้ชื่อย่อ เช่น SI ย่อมาจาก Symbolic Interaction เป็นต้น) และ EM ไม่ใช่ทฤษฎีใหม่ เพียงแต่ว่าเป็นทฤษฎีที่ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักในการเรียนการสอนและปฏิบัติงานทางสังคมสงเคราะห์มากนัก เพราะหากย้อนกลับไปยังจุดเริ่มต้นของ

ตัวทฤษฎีจะพบว่า EM เกิดขึ้นมาช่วงทศวรรษ 1940 โดยชาวอเมริกันนามว่า ฮาร์โกล์ การ์ฟิเนล (Harold Garfinkel, 1917-2011) จากนั้นจึงถูกทำให้เป็นระบบมากขึ้น พร้อมกับการตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในปี ค.ศ.1967 โดยการฟิเนล (Ritzer, 1996, p. 376) ซึ่งต่อนักวิชาการคนอื่นๆ ได้นำ EM ไปใช้อย่างแพร่หลาย

EM ของการ์ฟิเนลยังมีอิทธิพลต่อการศึกษาในกลุ่มของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีศึกษา (Science and Technology Studies: STS) นอกจากนั้นสถาบันการศึกษาของต่างประเทศหลายสถาบันในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการศึกษาแนว STS⁵ อย่างมาก ทั้งนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่าแท้จริงแล้วในการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์นั้นนักสังคมสงเคราะห์เป็นวิชาชีพหนึ่งที่มีโอกาสทางความคิดและการประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับ STS และ EM อย่างมาก เช่นงานวิจัยแนว STS ของมหาวิทยาลัยกอดแทนเบิร์ก (Department of Sociology and Work Science University of Gothenburg) เรื่องการเสริมพลังอำนาจ มลทินประทับ: องค์กรผู้ป่วย โรคมะเร็งปากมดลูก และการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ (Empowerment and Stigmatization: Patient Organizations, Gynaecological Cancer and Changing Identities) (Linden, 2018) ซึ่งคำศัพท์แต่ละคำล้วนแล้วแต่เป็นแนวคิดที่ถูกใช้ในการเรียนการสอนสังคมสงเคราะห์ร่วมสมัยอยู่แล้ว ยิ่งไปกว่านั้นนักสังคมสงเคราะห์ยังมีหนังสือเกี่ยวกับการเสริมพลังอำนาจของ อภิญา เวชยชัย (2555) ดังนั้นข้าพเจ้าเห็นว่าการตีพิมพ์นักศึกษารวมทั้งนักสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์จะได้ทำ ความรู้จักกับ EM และลองนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยหรือแม้แต่การทำความเข้าใจผู้ใช้บริการ

---

⁵ STS คือ การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ระบบเทคโนโลยี และสังคม หรือการศึกษาทางประวัติศาสตร์และสังคมศึกษาของวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีความเป็นสหวิทยาการค่อนข้างมาก (Program on Science, Technology and Society, n.d.)

รู้จักกับชาติพันธุ์วิธีวิทยา

ผู้เขียนเชื่อว่าสำหรับบางคน อาจเป็นครั้งแรกที่ได้รู้จักกับทฤษฎี EM แต่สำหรับบางคนที่ได้เรียนและสนใจในวิชาการวิจัยเชิงคุณภาพหรือเคยอ่านหนังสือเรื่องการวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการสังคม: แนวคิดและวิธีวิจัยของ กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์ (2554) อย่างถี่ถ้วนมาก่อนอาจจะพบและรู้จัก EM อยู่บ้าง เนื่องจากกิติพัฒน์ได้กล่าวถึง EM เอาไว้ในส่วนของทฤษฎีรากฐานของการวิจัยเชิงคุณภาพ แต่หากมองในภาพรวม ผู้เขียนเชื่อมั่นว่าผู้อ่านน่าจะคุ้นเคยกับวิธีการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) มากกว่า EM ถ้าเช่นนั้นแล้วทั้งสองแนวคิดแตกต่างและเหมือนกันอย่างไร

1. ความต่างของชาติพันธุ์วิธีวิทยาและชาติพันธุ์วรรณา

เริ่มจากความแตกต่างของสองแนวคิด กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์ (2554) กล่าวถึง ความหมายของชาติพันธุ์วรรณาว่าเป็นการสังเกตพฤติกรรม การกระทำ การดำเนินชีวิตของกลุ่มทางสังคมและวัฒนธรรมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นการพรรณนาถึงพฤติกรรม ความเชื่อ ความรู้ความเข้าใจ (กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2554, น. 66) ประหนึ่งว่านักวิจัยยืนอยู่ในจุดๆ เดียวกับที่ผู้คนในวัฒนธรรมนั้นๆ ยืนอยู่ จนทำให้สามารถมีมุมมองต่อโลกที่เหมือนกับผู้ที่เข้าไปศึกษา (Rouncefield, n.d.)

งานชิ้นบุกเบิกของชาติพันธุ์วรรณาคืองานของพอล วิลลิส (Paul Willis) เรื่อง Learning to Labor: How Working Class Kids Get Working Class Jobs (1977) เป็นการศึกษาวัฒนธรรมย่อยของบรรดาลูกหลานของชนชั้นแรงงานในเกาะอังกฤษ ระหว่างเด็ก 2 กลุ่มวัฒนธรรม กลุ่มแรกคือเด็กที่ต่อต้านการไปโรงเรียนและสุดท้ายชีวิตของพวกเขาที่ไม่สามารถหนีพ้นที่จะต้องกลับมาเป็นแรงงาน กับเด็กอีกหนึ่งกลุ่ม คือ เด็กลูกหลานแรงงานที่ยอมรับกฎเกณฑ์ของโรงเรียนและมีความมุ่งมั่นที่จะเลื่อนสถานะทางสังคมด้วยการได้งานที่ดี ไม่ต้อง

กลับมาเป็นแรงงาน หรือหากในสังคมไทยก็อาจจะเป็นการศึกษาวัฒนธรรมการใช้
ความรุนแรงของเด็กกาะฮิว/ช่างกลในกรุงเทพฯ หรือการศึกษาวิถีชีวิตของเด็ก
ชนชั้นล่างย่านชานเมืองที่ถูกเรียกว่าเด็กแว้นซ์ (วสันต์ ปัญญาแก้ว, อาจินต์ ทองอยู่
และ พงศกร สงวนศักดิ์, 2559, น. 17-18)

ดังนั้นในเบื้องต้น แม้ชาติพันธุ์วรรณาจะเป็นการเข้าไปศึกษาความคิด
ของผู้คนกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ไม่ได้หมายถึงการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมที่ห่างไกล
เช่นคนบนพื้นที่สูง หรือคนในชนบทที่ยังคงรักษาประเพณีดั้งเดิมเอาไว้ดังเช่นที่
นักมานุษยวิทยาในยุคแรกนิยมศึกษา แต่เราสามารถใช้ชาติพันธุ์วรรณากับกลุ่ม
วัฒนธรรมใดก็ได้ เพราะในมุมมองหนึ่งชาติพันธุ์วรรณา ก็คือ วัฒนธรรมศึกษา
(Cultural Study) (วสันต์ ปัญญาแก้ว และคณะ, 2559, น. 17) และผู้เขียน
อยากนำเสนอว่าแท้จริงแล้วแม้แต่ตัวนักสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ นักสังคม
สงเคราะห์จิตเวช นักสังคมสงเคราะห์ด้านเด็กก็อาจถือได้ว่าเป็นกลุ่มวัฒนธรรมย่อย
เช่นกัน เนื่องจากมีวิถีคิด วิธีการมองโลก มีคุณค่าที่ใช้ยึดถือร่วมกันในหมู่นักสังคม
สงเคราะห์ด้วยกันเอง เช่น คนทั่วไปอาจให้เงินกับขอทานแต่นักสังคมสงเคราะห์มี
แนวโน้มที่ไม่ให้เงินเนื่องจากไม่ต้องการสนับสนุนวงจรการค้ามนุษย์ให้เกิดขึ้น เป็นต้น
นอกจากนั้นยังมีคุณค่าอื่นๆ อีกมากมายที่นักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพให้ความสำคัญ
เช่น การไม่ถ่ายภาพผู้ใช้บริการโดยไม่ขออนุญาต การไม่เผยแพร่ภาพของผู้ใช้บริการ
ลงในโซเชียลมีเดีย เนื่องจากเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลอาจส่งผลกระทบต่อ
ผู้ใช้บริการ เป็นต้น

นอกจากนั้นหากท่านต้องการใช้ชาติพันธุ์วรรณาในการศึกษา
ก็เท่ากับวิธีการศึกษาของท่านจะต้องไม่ใช่เพียงการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth
interview) แต่ต้องเป็นการใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ท่านศึกษาอยู่ หรืออาจ
ต้องมีประสบการณ์เดียวกับกับกลุ่มที่ท่านศึกษา เช่น การใช้ชีวิตแบบคนไร้บ้านของ
บุญเลิศ วิเศษปรีชา (บุญเลิศ วิเศษปรีชา, 2552) และวิทยานิพนธ์เรื่องคุกกับคน:

อำนาจและการต่อต้านขัดขืนของสายพิณ ศุพุทรมงคล (สายพิณ ศุพุทรมงคล, 2542) เป็นต้น

แม้ EM จะเริ่มต้นด้วยคำว่าชาติพันธุ์ (Ethnos) เช่นเดียวกับกับชาติพันธุ์วรรณา แต่ทั้งสองแนวคิดมีความแตกต่างกัน อีกทั้งยังมีฐานความคิด และวิธีการในการศึกษาที่แตกต่างกันอย่างมาก กล่าวคือ ในขณะที่ชาติพันธุ์วรรณาเน้นศึกษาทำความเข้าใจวิถีคิด วิธีการมองโลก การตีความของกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ EM เน้นไปที่วิธีการทำความเข้าใจของบุคคล หรือคนในสังคมต่อประเด็นใดประเด็นหนึ่งมากกว่าและ EM ยังเป็นแนวคิดที่เป็นนามธรรมสูง เพื่อง่ายต่อการทำความเข้าใจ ข้าพเจ้าเสนอว่าให้ยึดเอาคำสำคัญของ EM เป็นหลักนั่นคือการเข้าใจว่าผู้คนเข้าใจมันได้อย่างไร “How People Making Sense”

โดยส่วนมากแล้ว งานที่ศึกษาเกี่ยวกับ EM นั้นเป็นการศึกษาในระดับชีวิตประจำวัน (Everyday life) ของผู้คน (จุดนี้อาจคล้ายกับชาติพันธุ์วรรณา) เช่น การศึกษาว่านักศึกษาของมหาวิทยาลัยรัฐโอเรกอนข้ามแยกที่ไม่มีสัญญาณไฟจราจรและสัญลักษณ์จราจรใดๆ ได้อย่างไร หรือการศึกษาว่าชาวต่างชาติใช้วิธีการใดในการเข้าใจบทเรียนที่อาจารย์สอนโดยที่อาจารย์และศิษย์ต่างใช้คนละภาษาอย่างสิ้นเชิง (ศิษย์ใช้ภาษาอังกฤษ อาจารย์ใช้ภาษาทิเบต) หรือการศึกษาว่าเจ้าหน้าที่ทีมจิตเวชฉุกเฉิน (Psychiatric Emergency Team: PET) จัดการกับความไม่จริงที่ไม่น่าพึงพอใจในที่ทำงานอย่างไร (Emerson and Pollner, 1976) ในบางครั้ง EM เป็นเพียงการศึกษาง่ายๆ เช่น ผู้ปกครองจะอย่างไรบ้างหากว่าลูกของพวกเขาและเธอกลับเข้าบ้านมาโดยที่มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป เช่น แต่เดิมเด็กๆ อาจเป็นเด็กที่ขยันแต่เย็นวันหนึ่งเด็กๆ กลับกลายเป็นคนเรียวร้อย หรือการมุ่งศึกษาวิธีการที่ผู้คนใช้ในการทำความเข้าใจกันระหว่างบทสนทนาหรือ เรียกว่า การวิเคราะห์บทสนทนา (Conversation Analysis: CA) เป็นต้น ฉะนั้น EM จึงไม่ได้เน้นการทำความเข้าใจว่าคนมีมุมมองต่อโลกอย่างไร แต่มุ่งศึกษาวิธีการ

(Method) ที่ผู้คนใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อทำความเข้าใจอะไรบางอย่าง (Making Sense) เป็นหลัก

2. ประเภทของการศึกษาชาติพันธุ์วิทยา

เนื่องจากมีนักวิชาการนำ EM ไปปรับใช้อย่างแพร่หลายส่งผลให้ EM มีความหลากหลายอย่างมาก อย่างไรก็ตามเมย์นาร์ดและเคลแมน (1991) ได้จำแนกประเภทของการศึกษาแนว EM เอาไว้ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ 1) การศึกษาชีวิตประจำวัน ซึ่งประกอบด้วยการศึกษาในพื้นที่เฉพาะ (Institutional Setting) เช่นในโรงพยาบาล การทำงานในห้องแล็บ คลินิกแพทย์ สถานีตำรวจ เป็นต้น หรือ การศึกษาสถานการณ์ที่ไม่เป็นทางการ (Non-institutional Setting) เช่น ที่บ้าน หรือสี่แยกไฟแดงอย่างที่กล่าวไปข้างต้น และ 2) การวิเคราะห์บทสนทนา ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเข้าใจรายละเอียดของโครงสร้างพื้นฐานของการสนทนา (Ritzer, 1996, p. 376)

3. ชาติพันธุ์วิทยา โครงสร้างนิยม และสังคมวิทยาในชีวิตประจำวัน

ทฤษฎีทางสังคมมีความหลากหลายตามแต่ยุคสมัย หากย้อนกลับไปในช่วงที่นักสังคมศาสตร์มีความพยายามจะทำให้สังคมเป็นวิทยาศาสตร์ “วิทยาศาสตร์สังคม” จะพบว่าแนวคิดในยุคดังกล่าวมักจะถูกคิดค้นออกมาในลักษณะที่มองว่าบุคคล (หรือในที่นี้ คือ ผู้ใช้บริการของนักสังคมสงเคราะห์) นั้นเป็นผู้ถูกระงับจากความคิดบางอย่างที่สังคมเป็นผู้กำหนดขึ้น หรือมองว่าบุคคลอยู่ภายใต้โครงสร้างสังคม บุคคลจึงเป็นเสมือนเครื่องจักรกลที่ถูกขัดเกลาให้ซึมซับบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคมอย่างว่านอนสอนง่าย (ณัฐจรี สุวรรณภักดิ์, 2558, น. 74)

ดังนั้นหากท่านผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์มองเพียงว่าผู้ใช้บริการตกอยู่ภายใต้โครงสร้างบางประการเช่นวาทกรรมชายเป็นใหญ่ หรือพยายามทำตนเองให้เป็นลูกที่ติดต้องตอบแทนพระคุณบุพการี หรือเพียงพิจารณาประสบการณ์ในอดีตว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้ใช้บริการในปัจจุบันซึ่งส่งผลต่อการกระทำและ

ความคิดในอนาคตด้วย เท่ากับว่าท่านกำลังคิดอยู่บนฐานของกระบวนทัศน์ปฏิฐานนิยม ซึ่งประกอบด้วยหลายแนวคิดทฤษฎี เช่น โครงสร้าง-การหน้าที่นิยม (Structural-Functionalism)⁶ เป็นต้น นอกจากนั้นผู้เขียนยังมองว่าการใช้แนวคิดโครงสร้างบุคลิกภาพ โครงสร้างการทำงานของจิตในแบบจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ (Sigmund Freud, 1856-1939) มาเป็นกรอบในการทำงานสังคมสงเคราะห์ก็อาจถูกพิจารณาว่าท่านทำงานภายใต้กระบวนทัศน์ปฏิฐานนิยมได้เช่นกัน ซึ่งนักสังคมวิทยาแนวชีวิตประจำวันมีความเห็นว่าการมองด้วยกระบวนทัศน์ปฏิฐานนิยมนั้น มีข้อจำกัดในการทำความเข้าใจความซับซ้อนของการดำเนินชีวิตของผู้คนในชีวิตประจำวันได้ เนื่องจากไม่สามารถทำให้เห็นกระบวนการคิด การตัดสินใจและเหตุผลเชิงอัตวิสัยของผู้คนในการแสดงพฤติกรรมได้ เช่น ในมุมมองเชิงโครงสร้างนิยม ละครน้ำเน่ามีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตซ้ำอุดมการณ์บางอย่างให้กับสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลับกลุ่มแม่บ้านและผู้หญิงทั่วไป (วสันต์ ปัญญาแก้ว, 2542, น. 65) ในขณะที่หากมองในมุมมองของสังคมวิทยาแนวชีวิตประจำวันแล้ว ผู้ที่ติติละครน้ำเน่ากลับมองว่าการดูละครก็เพื่อเก็บเอาไว้เป็นคลังข้อมูลสำหรับการสนทนากับคนอื่น (วสันต์ ปัญญาแก้ว, 2542, น. 72)

นอกจากนั้น นักสังคมวิทยาแนวชีวิตประจำวันจำนวนไม่น้อย รวมทั้งตัวการ์พินเกล ต่างมีมุมมองต่อทฤษฎีเชิงโครงสร้างในทิศทางที่ใกล้เคียงกัน และจุดที่การ์พินเกลรวมทั้งนักสังคมวิทยาแนวชีวิตประจำวันอื่นๆ เห็นต่างจากนักคิดแนวโครงสร้างนิยมก็คือเรื่องความจริงทางสังคม (Social Fact) ซึ่งไม่ว่าจะเป็นนักสังคมวิทยากลุ่มปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยม (Symbolic Interactionism) เช่น จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead) และเฮอร์เบิร์ต บลูมเมอร์ (Herbert

---

⁶ ผู้เขียนขออธิบายว่าโครงสร้าง-การหน้าที่นิยมของสังคมนั้นไม่เหมือนกับทฤษฎีการหน้าที่ของสังคมสงเคราะห์ซึ่งมีรากฐานแตกต่างกัน เนื่องจากการหน้าที่ของสังคมสงเคราะห์นั้นได้รับอิทธิพลมาจากอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ซึ่งมีความเชื่อคนละแบบกับพวกโครงสร้างนิยม (Structuralism) โครงสร้าง-การหน้าที่นิยม (Structural-Functionalism) รวมไปถึงจิตพลวัต (Psycho-Analysis)

Blumer) แนวคิดนาฏกรรม⁷ (Dramaturgy) ของ เออร์วิง กอฟฟแมน (Erving Goffman) แนวคิดปรากฏการณ์วิทยา (ซึ่ง EM ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดนี้) และสังคมวิทยาแนวอัตถิภาวนิยม (Existential Sociology) ฯลฯ (ณัฐจรี สุวรรณภักดิ์, 2558, น. 75)

ย้อนกลับไปทีแนวคิดของพวกโครงสร้างนิยมอย่างเดอริคเคม (Emile Durkheim, 1858-1917) ผู้ที่รับเอาแนวความคิดฟิสิกส์ทางสังคมของ ออกัส กองต์ (Auguste Comte, 1798-1857) ซึ่งหากผู้อ่านเชื่อแบบเดอริคเคม ท่านจะต้องศึกษาและพิจารณาปรากฏการณ์ทางสังคม รวมทั้งผู้ใช้บริการของท่านให้อยู่บนฐานของหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่เคร่งครัด ผู้ที่เห็นด้วยกับกองต์จะเชื่อว่าสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นเกิดอย่างมีแบบแผน นอกจากนั้นยังมีความเชื่อว่าความจริงทางสังคมซึ่งหมายถึงระบบกฎเกณฑ์บรรทัดฐานทางสังคม (Norm) ระบบความคิด ความเชื่อ (Belief) นั้นซึ่งมีลักษณะที่เป็นสิ่ง (Thing)⁸ ซึ่งอยู่ภายนอกและเป็นอิสระจากมนุษย์ คอยกำหนดและควบคุมชะตากรรมและอยู่เหนือการกระทำของมนุษย์ (วสันต์ ปัญญาแก้ว, 2559, น. 10; McAuley, 2010) เพราะฉะนั้นนักโครงสร้างนิยมมักจะพยายามตั้งคำถามว่า “สิ่ง” ไตที่ทำให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมเช่นนี้ “สิ่ง” ไตอยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น และด้วยการที่เราเชื่อว่าความจริงทางสังคมนั้นเป็น “สิ่ง” เราจึงเชื่อด้วยว่าเราไม่สามารถรู้มันได้ด้วยจิตใจหรือปรัชญา แต่ต้องรู้มันได้ด้วยการทดลองเพราะเรามอง “สิ่ง” เหมือนกับมองวัตถุที่ต้องชั่ง ตวง วัด ตรวจสอบได้

---

⁷ ในหนังสือเรื่อง การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการสังคม: แนวคิดและวิธีวิจัย ของกิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์ เรียก Dramaturgy ว่าการแสดงละคร

⁸ การมองว่าเราสามารถศึกษาสังคมได้เหมือนว่าสังคมคือสิ่งของ (Social as Thing) ซึ่ง “สิ่ง” ในที่นี้ต่างจาก “ปัจจัย” เพราะการที่เรียกข้อเท็จจริงทางสังคมเสมือน “สิ่งหรือสิ่งของจับต้องได้” ซึ่งมีคุณสมบัติเหมือนวัตถุ หนึ่ง เป็นความจริงแท้ ซึ่งนักสังคมวิทยาแนวชีวิตประจำวัน EM รวมไปถึงนักคิดหลังสมัยใหม่มองว่าความจริงทางสังคมไม่ได้มีลักษณะเป็น “สิ่ง” ในทางกลับกันมันมีความสั่นไหวเหมือนกับของเหลวมากกว่าของแข็ง มีหลายความหมาย ขึ้นอยู่กับบริบทและผู้ให้ความหมาย

หากผู้อ่านยังสับสน ผู้เขียนขอยกตัวอย่างงานศึกษาศาสสิกของเตอร์โคมม์เรื่องการฆ่าตัวตาย ซึ่งในยุคที่เตอร์โคมม์มีชีวิตอยู่ การฆ่าตัวตายถูกมองว่าเป็นเรื่องเชิงปัจเจกชน ซึ่งอาจถูกมองในมุมมองจิตวิทยา แต่เตอร์โคมม์เชื่อว่าแท้จริงแล้วท่ามกลางปรากฏการณ์การฆ่าตัวตายที่เกิดขึ้นนั้นมีความจริงทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อปรากฏการณ์นี้ เรียกว่า แรงยึดเหนี่ยวทางสังคม (Social Solidarity) เป็นต้น (วสันต์ ปัญญาแก้ว, 2559, น. 11-12) เช่น หากแรงยึดเหนี่ยวทางสังคมเชิงบูรณาการในสังคมนั้นๆ มีต่ำ ก็จะทำให้พบการฆ่าตัวตายลักษณะ Egoistic ซึ่งหมายถึงคนที่ฆ่าตัวตายจะเป็นบุคคลไม่มีเพื่อน ไม่มีสามี ไม่มีลูก แต่หากแรงยึดเหนี่ยวเชิงบูรณาการมีมากไป คนที่ฆ่าตัวตายก็จะเป็นคนอีกกลุ่มหนึ่งได้แก่คนที่อุทิศตนให้กับกลุ่มหรือสังคมมากไปจนสูญเสียความเป็นตัวเอง (Ritzer, 1996, p. 89) ดังนั้นหากผู้อ่านเป็นกลุ่มคนที่พยายามมองปรากฏการณ์และค้นหาแบบแผน หรือคำตอบที่เป็นสากล สาเหตุที่เป็นสากลเพื่ออธิบายพฤติกรรมของผู้ใช้บริการ อาจคาดเดาได้เบื้องต้นว่าท่านคือผู้นิยมในโครงสร้างแบบเตอร์โคมม์ ซึ่งเป็นการมองที่เน้นการหารูปแบบในเชิงโครงสร้าง ซึ่งในความเป็นจริงการฆ่าตัวตายอาจมีความหลากหลายและไม่จำเป็นต้องอยู่ที่แรงยึดเหนี่ยวทางสังคมเท่านั้น

ในทางตรงกันข้าม นักสังคมวิทยาชีวิตประจำวันไม่เชื่อว่าจะมีความจริงแบบวัตถวิสัยดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระภายนอกตัวมนุษย์ แต่เมื่อศึกษามนุษย์หมายถึงเรากำลังศึกษาปัจเจกที่กำลังสร้างชีวิตของพวกเขาในสถานการณ์ต่างๆ (ณัฐจรี สุวรรณภักดิ์, 2558, น. 77) นอกจากนั้น นักสังคมวิทยาชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะกลุ่มที่เชื่อในปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยมจะไม่พิจารณาว่ามนุษย์ตกอยู่ภายใต้กฎสากลบางอย่างเช่นกฎฟิสิกส์ มนุษย์ไม่เหมือนลูกบิลเลียดที่จะเคลื่อนที่ไปในทิศทางที่คาดเดาได้ เพราะเมื่อถ้าหากว่าเราถูกใครคนใดคนหนึ่งผลัก (เหมือนกับเราเป็นลูกบิลเลียด) แต่ในความเป็นจริงแล้ว เราจะตีความสิ่งที่เกิดขึ้นกับเราในทันที

และเป็นผู้เลือกแสดงพฤติกรรม (Charon, 1989, p. 32) เช่น เราอาจสิ้นใจลงไปชนกับประตู หรือเราอาจเกร็งลำตัวและต้นขาเอาไว้ แล้วหันกลับไปยิ้มกับคนที่ผลักเมื่อพบว่าคนผลักคือเพื่อนสนิทของเราเอง เป็นต้น

แน่นอนว่า EM ซึ่งถูกจัดในกลุ่มสังคมวิทยาชีวิตประจำวันย่อมมีความคิดที่แตกต่างจากพวกโครงสร้างนิยม แต่ก็อาจมีวิธีการมองปรากฏการณ์ที่ต่างจากพวกปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยมและปรากฏการณ์วิทยาอยู่บ้าง เช่น ในขณะที่นักโครงสร้างนิยมเชื่อเรื่องความจริงทางสังคมซึ่งมีลักษณะคล้ายกับวัตถุทางกายภาพ นักปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยมอย่างมีดและบลูมเมอร์กลับมองในลักษณะของวัตถุทางสังคม (Social Object)⁹ ซึ่งมีลักษณะที่สัมพันธ์ กล่าวคือขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นคนมอง เช่น สถานการณ์คนตัดไม้ นักพฤกษศาสตร์และกวีต่างก็เห็นและมีความคิดต่อต้นไม้ที่แตกต่างกันไป (Charon, 1989, p. 38) วัตถุทางสังคมจึงไม่ได้มีความหมายที่ตายตัวแบบวัตถุทางกายภาพ แต่ขึ้นอยู่กับผู้กระทำ (Actor) และสถานการณ์ ซึ่งแต่ละคนต่างเห็นความเป็นจริงกันคนละชุด ดังนั้นทุกสิ่งทุกอย่างจึงเป็นวัตถุทางสังคมทั้งหมดในมุมมองของปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยม (Charon, 1989, p. 39)

ในขณะที่ปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยมมองว่าความจริงมีมากมายหลายชุด ดังนั้นการวิจัยรวมถึงการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์โดยใช้ปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยมจึงมักให้ความสนใจไปที่กระบวนการให้ความหมาย การตีความ การนิยาม ความหมายต่อสิ่งต่างๆ ของมนุษย์เป็นสำคัญ (กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2554, น. 178) แต่ EM ก็ยังเชื่อว่ามีความจริงทางสังคมดำรงอยู่ ทว่าไม่ได้อยู่ภายนอกและ

---

⁹ ทุกอย่างเป็นวัตถุทางสังคม ทั้งนี้ Charon (1989) ได้จัดประเภทของวัตถุทางสังคมดังนี้ 1) วัตถุทางธรรมชาติ เช่นต้นไม้ ก้อนหิน ซึ่งจะหลายมาเป็นวัตถุทางสังคมได้ในสถานการณ์ที่ต่างไป เช่นพลอยกลายเป็นเครื่องประดับที่ทรงคุณค่าเมื่อมนุษย์มาพบ 2) วัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่นช้อนส้อม กระดาษ 3) สัตว์ 4) สมาชิกคนอื่นๆ ในสังคม เช่นเรามีสรรพนาม Them You He She 5) อดีตหรืออนาคตของเราที่ถูกใช้ในลักษณะของวัตถุทางสังคม 5) สัญลักษณ์ และ 6) ความคิดหรือมุมมองก็ถือใช้ในฐานะวัตถุทางสังคมเช่นกัน

เป็นอิสระจากตัวเราอย่างที่โครงสร้างนิยมเชื่อ สำหรับ EM แล้วความจริงทางสังคม คือ การบรรลุเป้าหมายร่วมกันของสมาชิก หรือเป็นผลผลิตที่สมาชิกได้สร้างขึ้นร่วมกัน กล่าวคือ มนุษย์แต่ละคนในสถานการณ์มีส่วนในการสร้างความเป็นจริงขึ้นมา (ทั้งระดับบุคคลและกลุ่มคนในสถานการณ์) ดังนั้น EM จึงไม่ใช่ทั้งสังคมวิทยาแบบโครงสร้างนิยม ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้ศึกษาเพียงแค่ปัจเจกชนเพียงหนึ่งคนแต่มุ่งศึกษาไปที่กิจกรรมของสมาชิกในสถานการณ์หนึ่งๆ มากกว่า (Ritzer, 1996, p. 374)

4. หลักการพื้นฐานที่ควรทราบของชาติพันธุ์วิธีวิทยา

เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ผู้เขียนเห็นว่าเราควรรู้จักศัพท์อย่างน้อย 4 คำที่พบได้บ่อยและเป็นคำหลักที่ถูกใช้ในการมองปรากฏการณ์ พฤติกรรมของมนุษย์ในแบบของ EM ซึ่งประกอบด้วย

Account ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงการคำนวณ การนับ หรือเรื่องเกี่ยวกับบัญชี แต่อะเคานท์ในที่นี้คือหนทางที่ผู้กระทำใช้เพื่ออธิบาย วิจารณ์ การพยายามสรุปความคิดรวบยอดของสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งโดยเฉพาะ Account เป็นกระบวนการที่ผู้คนใช้เพื่ออธิบาย ทำความเข้าใจให้สิ่งที่เกิดขึ้นกลายเป็นสิ่งที่สามารถเข้าใจได้ (Ritzer, 1996, pp. 374-375)

Reflexivity การพินเกลทหิยืมหลักของการสะท้อนกลับมาจากไวยากรณ์และตรรกศาสตร์ เช่น Reflexive Verb หรือ Pronoun ซึ่งหมายถึงคำกริยาและสรรพนามที่สะท้อนไปยังประธานเองเช่นประโยคที่ว่า I enjoyed myself last summer. ซึ่งจะเห็นว่าประธาน (ฉัน) เป็นกรรมของประโยคไปด้วย หรือ I shave myself (ฉันโกนหนวดของตัวเอง) แต่ถ้าเขียนเป็นรูปประโยคที่ว่า When he shaves me. คำกริยา shave จะไม่ใช่ Reflexive Verb อีกต่อไป ดังนั้นการสะท้อนกลับก็หมายถึงการกระทำกับตนเอง (Handel, 1982, p. 35) ซึ่งนักชาติพันธุ์วิธีวิทยาเชื่อว่าทุกๆ Account ล้วนแต่มีกระบวนการสะท้อนกลับ

ไปสู่ตนเอง และลงมือกระทำบางอย่างกับตนเองทั้งสิ้นเพื่อให้เกิดคำอธิบายที่สมเหตุสมผล เข้าใจได้ Indexicality ถูกใช้ในแวดวงสัญวิทยา เช่น คำว่าดัชนีสัญญาณ (Indexical sign) แต่การพินเกลนำมาใช้ในลักษณะการกล่าวถึงพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ที่อาจสื่อความหมายเปลี่ยนไปเมื่อสถานการณ์เปลี่ยน เช่น การกล่าวว่า “ฝนกำลังตก” ความหมายในสถานการณ์ปกติอาจหมายความตรงตัวคือ ตอนนี้ฝนกำลังตกแล้วแค่นั้น แต่ถ้าหากนำประโยคนี้ไปพูดในสถานการณ์อื่นอาจแปลว่า “ฉันทิว” เป็นต้น (Handel, 1982, p. 40) ดังนั้น Indexicality จึงเป็นเหมือนการสะท้อนนัยยะที่ผู้พูดเชื่อมโยงเข้ากับสถานการณ์ที่ตนเองกำลังเผชิญ โดยที่ที่อยู่ในสถานการณ์สามารถเข้าใจความหมายที่แท้จริงได้

Let it pass หมายถึงการปล่อยให้บางอย่างเกิดขึ้นโดยที่เราไม่สนใจ เช่นการที่ตำรวจในชุมชนแออัดยอมปล่อยให้คนไร้บ้านแสดงพฤติกรรมที่ไม่สุภาพกริยาที่ไม่ให้เกียรติ หรือตีมีสุราบนถนนสาธารณะเกิดขึ้นอย่างเปิดเผยจนกว่าจะมีเหตุผลบางอย่างที่ต้องตอบสนองกับคนไร้บ้านเหล่านั้น เช่น เมื่อมีคนอื่นๆ เข้ามาอยู่ในสถานการณ์และเห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างตำรวจกับคนไร้บ้านในย่านสลัม เป็นต้น

5. ตัวอย่างงานศึกษาแนวชาติพันธุ์วิธีวิทยาลักษณะต่างๆ

ด้วยความที่ EM มีความแตกต่างจากการวิจัยเชิงคุณภาพอื่นๆ ผู้ที่นำ EMมาใช้อาจไม่จำเป็นต้องเข้าใจชีวิตของคนที่เรา กำลังจะศึกษาประหนึ่งว่าเย็นอยู่ในจุดๆ เดียวกัน ซึ่งทำให้เราสามารถเข้าไปโลกเชิงประสบการณ์ได้ใกล้เคียงกับเขา/เธอแบบที่ชาติพันธุ์วรรณาใช้ นอกจากนั้นชาติพันธุ์วิธีวิทยาไม่ได้ให้ความสำคัญกับอารมณ์ ความรู้สึกของผู้คนเมื่ออยู่ในสถานการณ์ หรือปรากฏการณ์บางอย่างเหมือนแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) แต่จะให้ความสำคัญกับกระบวนการคิด และพฤติกรรมของผู้คนที่กำลังพยายามเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้น ณ สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งมากกว่า

อธิบายมาถึงจุดนี้ ผู้อ่านที่มีพื้นฐานทางสังคมวิทยาอาจนึกถึงศัพท์ที่เรียกว่าฮาบิทัส (Habitus) และสคีมา (Schema) หรือกรอบอ้างอิงที่ใช้เป็นฐานในการคิดของปัจเจกเมื่อต้องพบเจอกับสถานการณ์ในชีวิต เช่น สถานการณ์ที่นักสังคมสงเคราะห์ ญาติของผู้ใช้บริการที่มานั่งรอแพทย์ที่ OPD บังเอิญเจอผู้ป่วยจิตเภทแสดงอาการคุ้มคลั่ง คนทั้งหมดในที่แห่งนั้นมีกระบวนการอย่างไรที่จะเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นจนกระทั่งสถานการณ์ผ่านพ้นไป สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าทุกๆ คนในพื้นที่ OPD ได้ร่วมกันกระทำการบางอย่างจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จ ดังนั้นในเนื้อหาส่วนถัดไป ผู้เขียนจะนำตัวอย่างงานศึกษาแนว EM ที่ไม่ซับซ้อน เข้าใจง่ายมานำเสนอ ดังต่อไปนี้

เรื่องที่ 1 กฎประจำท้องถิ่นในการข้ามแยกคินเคด

แม้งานชิ้นนี้จะไม่ใช่งานของการ์พินเกลโดยตรง แต่ลิเบอร์แมน (Kenneth Liberman) ผู้ที่เขียนงานชิ้นนี้คือหนึ่งในลูกศิษย์ของการ์พินเกล นอกจากนั้น การ์พินเกลยังเป็นคนเขียนบทนำให้อีกด้วย หนังสือเรื่อง More Studies in Ethnomethodology ของลิเบอร์แมนเล่มนี้ประกอบด้วยตัวอย่างงานแนว EM จำนวนมาก อย่างไรก็ตามงานเรื่องการข้ามถนนแยกคินเคดเป็นเรื่องแรกๆ ที่ผู้เขียนเห็นว่าเข้าใจได้ง่ายที่สุด

ผู้อ่านลองนึกถึงประสบการณ์ส่วนตัวของตนเองเกี่ยวกับการข้ามถนน ก็คงพบว่าที่ผ่านมาเรามีวิธีการข้ามถนนที่แตกต่างกัน บางคนใช้สะพานลอยคนข้าม บางคนข้ามตรงทางม้าลาย บางคนเลือกที่จะข้ามตรงบริเวณที่มีไฟคนข้ามให้กด เนื่องจากบริบทของความเป็นเมืองทำให้การข้ามถนนเป็นเรื่องยุ่งยากและอันตรายต่อชีวิต ดังนั้นรัฐจึงต้องเข้ามาจัดการสร้างทางม้าลาย สร้างสัญญาณไฟคนข้าม หรือในช่วงเลิกเรียนก็มักจะมีตำรวจจราจร อาสาสมัครจราจร หรือเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยของหน่วยงานนั้นๆ คอยอำนวยความสะดวก ในขณะเดียวกันในชนบทอาจไม่มีความจำเป็นมากนัก เนื่องจากการจราจรอาจไม่หนาแน่นเท่าในเมือง แต่สำหรับ

แยกคินเดคั้นเป็นแยกที่มีความวุ่นวายอย่างมากจนเพื่อนร่วมงานท่านหนึ่งของลิเบอร์แมน

ภาพที่ 1 บริเวณศูนย์หนังสือ ที่มหาวิทยาลัยรัฐโอเรกอนใกล้กับแยกคินเดค ซึ่งมักมีผู้คนจอบ

ถึงกับออกปากพูดว่า “ที่หน้าศูนย์หนังสือมันวุ่นวายมาก ถ้าเป็นไปได้ผมก็พยายามเลี่ยงที่จะข้ามถนนตรงนั้น” (Lieberman, 2013, p. 11) เนื่องจากว่าในบริเวณดังกล่าวไม่มีป้ายจราจร ไม่มีทางม้าลาย ไม่มีไฟสัญญาณจราจรเลย อีกทั้งยังมีวัยรุ่นที่ใช้จักรยาน และสเก็ตบอร์ด (ซึ่งเรารู้ว่าสเก็ตบอร์ดนั้นสามารถชะลอความเร็วอย่างกระทันหันได้) ร่วมกับคนเดินเท้า แต่ผู้คนก็สามารถใช้ชีวิตข้ามแยกได้อย่างปลอดภัย งานชิ้นนี้จึงพยายามศึกษาว่าแล้วเพราะอะไรผู้คนเดินเท้าจึงข้ามถนนอย่างปลอดภัย

การศึกษานี้ลิเบอร์แมนแบ่งคนข้ามถนนออกเป็น 2 จำพวก คือ พวกมือใหม่และพวกที่ชำนาญ โดยพวกที่ชำนาญแล้วก็จะสอนพวกมือใหม่ว่าข้ามถนนอย่างไรจึงปลอดภัย จำนวนคนมากที่สุดเท่าที่จะข้ามได้คือเท่าไร เป็นต้น

นอกจากนั้น ลิเบอร์แมนยังกล่าวถึงวิธีการ (Method) ที่ผู้ใช้ถนนแต่ละคนใช้เพื่อให้ตนเองสามารถผ่านแยกนั้นไปได้โดยไม่เกิดอุบัติเหตุ เช่น เมื่อรถยนต์กับจักรยานต้องเดินทางมาพบกันที่แยก ผู้อ่านอาจคิดว่าอาจเกิดอุบัติเหตุขึ้นอย่างเลี่ยงไม่ได้ เพราะว่าที่แยกนี้ไม่มีสัญญาณจราจร ทว่าสิ่งที่ผู้คนที่ใช้แยกนี้ทำคือการคำนวณจังหวะการก้าวเดิน ซึ่งหมายถึงรถยนต์จะประเมินความเร็วของจักรยานที่กำลังมาจากอีกเส้นทาง จากนั้นรถยนต์เลือกที่จะเร่งความเร็วขึ้น จักรยานเองก็เลือกที่จะชะลอความเร็วเพียงเล็กน้อย (เนื่องจากทุกคนรับรู้ว่าจะจักรยานอาจจะล้มได้บนถนนที่เปียกแฉะ) เพื่อให้สุดท้ายทั้งคู่ผ่านแยกไปได้โดยไม่เกิดอุบัติเหตุ

นอกจากนี้ลิเบอร์แมนยังอธิบายถึงสิ่งที่ผู้คนที่ได้กระทำเพื่อให้แต่ละคนสามารถผ่านแยกไปได้โดยไม่เกิดอุบัติเหตุและการจราจรไม่ติดขัดว่าโดยทั่วไปจะมีคนใช้สเก็ทบอร์ดในการเดินทางอยู่เป็นประจำ และหลายครั้งที่พบว่าคนมักไถสเก็ทบอร์ดผิดเส้นทางจราจร ซึ่งจริงๆ แล้วคนที่ใช้สเก็ทบอร์ดสามารถใช้ทางที่ถูกต้อง (ทางสำหรับจักรยาน) ได้ แต่เขาจะต้องถูกทำให้เสียเวลาจากรถที่ต้องเลี้ยว และคนใช้สเก็ทบอร์ดก็เป็นพวกที่มีแนวโน้มที่จะหยุดการเคลื่อนที่น้อยกว่าพวกใช้จักรยาน ดังนั้นคนที่ใช้สเก็ทบอร์ดจึงเลือกที่จะใช้ช่องทางรถยนต์ (ซึ่งผิดกฎหมาย) แต่การกระทำของเขาก็ไม่ได้ทำให้ใครต้องเสียเวลา นอกจากนั้นสภาพจราจรยังคล่องตัวมากขึ้นเพราะคนใช้สเก็ทบอร์ดพวกนี้

จากตัวอย่างที่ยกมาจะพบว่า การข้ามถนนก็ถือว่าเป็นเหตุการณ์ หรือ ฉากๆ หนึ่งของสถานการณ์ในชีวิตประจำวันของพวกเรา ไม่ต่างไปจากบริเวณ OPD หรือห้องจัดกิจกรรมกลุ่ม หรือกลุ่มแก้ไขปัญหาของนักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งการกระทำของผู้คนหลายครั้งไม่ได้มาจากเหตุผล ฮาปิตัส หรือกรอบอ้างอิง แต่เกิดจากการเลียนแบบกันและกัน ของคนที่อยู่ร่วมสถานการณ์และบริเวณเดียวกัน นอกจากนั้นพฤติกรรมที่คนๆ หนึ่งแสดงออกไปก็ไม่ได้เกิดจากตัวเขาคนนั้นเป็นผู้คิดตัดสินใจเพียงลำพัง แต่ว่าสิ่งที่ผู้คนที่ทำในชีวิตล้วนแล้วแต่เป็นส่วนหนึ่งของ

สถานการณ์สาธารณะ (Lieberman, 2013, p. 19) และเชื่อมต่อกัน เป็นส่วนหนึ่งของกันและกันโดยตลอดเป็นต้น

เรื่องที่ 2 การแปลความหมายเอกสาร

ตัวอย่างนี้นำมาจากบทที่ 3 ของหนังสือของการ์พินเกลเรื่อง Studies in Ethnomethodology ในชื่อบทว่า The Documentary Method of Interpretation in Lay and Professional Fact Finding (Garfinkel, 2015) ซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจกระบวนการอะเคานท์ หรือ Making Sense ของมนุษย์ได้มากขึ้นบ้าง

อย่างที่ทราบว่ EM จะถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวาง เช่นตัวอย่างแรกเป็นการนำไปประยุกต์ใช้กับการเฝ้าดูการกิจกรรมทางสังคมที่แยกคิดเคต ซึ่งได้เผยให้เห็นวิธีการที่คนในย่านมหาวิทยาลัยรัฐโอเรกอนใช้เพื่อข้ามถนนที่จอบแจ อย่างไรก็ตามตัวอย่างต่อไปนี้ถูกปรับใช้ในลักษณะที่แตกต่างออกไป แทนที่จะสังเกตชีวิตประจำวันที่ธรรมดาๆ ของผู้คน การ์พินเกลใช้วิธีการทดลองกับผู้ร่วมโครงการวิจัย ด้วยความเชื่อที่ว่า หากเราต้องการเห็นอะเคานท์ที่ผู้คนใช้อย่างชัดเจน เราอาจต้องกระทำการบางอย่างที่ละเมิดเปลี่ยนไปจากปกติ แล้วเราจะเห็นสิ่งที่ผู้คนทำเพื่ออธิบายสิ่งที่เกิดขึ้น

การ์พินเกลได้ทดลองกับนักศึกษาปริญญาตรีจำนวนหนึ่ง โดยกระบวนการทดลองคือเขาแจ้งนักศึกษาว่าคณะจิตวิทยากำลังจะพัฒนาวิธีการจัดบำบัดทางเลือก ดังนั้นจึงขอให้นักศึกษาแต่ละคนนำเรื่องราวของตนเองที่อยากจะได้รับคำแนะนำหรือคำปรึกษามาถามกับผู้ให้คำปรึกษาของทีมวิจัยการ์พินเกล โดยเริ่มโดยให้นักศึกษาแต่ละคนเล่าเรื่องราว เบื้องหลังของปัญหาตนเองพอประมาณ จากนั้นจึงถามคำถามกับผู้ให้คำปรึกษา ซึ่งการ์พินเกลได้แจ้งว่าผู้ให้คำปรึกษาจะตอบคำถามอย่างเต็มความสามารถ แต่จะให้คำตอบได้เพียงคำว่า “ใช่” หรือ “ไม่” เท่านั้น เมื่อนักศึกษาได้ยินคำตอบ นักศึกษาจะต้องแสดงความคิดเห็นต่อคำตอบบันทึกเสียงเอาไว้ โดยขณะที่แสดงความคิดเห็น นักศึกษาจะปิด

เครื่องมือสื่อสาร ดังนั้นผู้ให้คำปรึกษาซึ่งนั่งอยู่อีกห้องจะไม่ได้ยินสิ่งที่เขาหรือเธอพูด จากนั้นเมื่อนักศึกษาพร้อมที่จะถามต่อ นักศึกษาจะเป็นผู้เปิดสวิตช์อุปกรณ์สื่อสารอีกครั้ง เพื่อเล่าเรื่องราวและถามคำถามต่อไปเช่นนี้จนครบ 10 คำถาม โดยที่นักศึกษาไม่รู้เลยว่าจริงๆแล้วคำตอบ “ใช่” และ “ไม่” นั้นเป็นคำตอบที่มีการกำหนดเอาไว้โดยทีมวิจัยอยู่แล้ว นักวิจัยตอบคำถามเป็นรูปแบบเดียวกันกับนักศึกษาทุกคน

หลังจากที่การพินเกลลดเทศเสียงออกมาเป็นข้อความ เขาได้วิเคราะห์บทสนทนาแลกเปลี่ยนในเทปและค้นพบสิ่งที่น่าสนใจจำนวนมาก ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนขอหยิบยกข้อค้นพบมาเพียงบางข้อดังนี้

1) ผู้ร่วมโครงการวิจัยคิดว่าผู้ให้คำปรึกษากำลังตอบคำถามที่ตนเองถาม นอกจากนั้นนักศึกษายังรับรู้ได้ว่าผู้ให้คำปรึกษากำลังคิดอะไร แม้คำตอบจะเป็นคำตอบที่กำหนดตายตัวเอาไว้ตั้งแต่แรก แต่นักศึกษาก็เห็นว่าบางคำตอบสามารถตอบคำถามและแก้ไขปัญหาได้

2) แน่ใจว่าคำตอบที่ถูกกำหนดมาแล้ว ไม่สามารถตอบคำถามบางข้อได้เนื่องจากไม่สอดคล้องกับเนื้อหาทั้งหมด นักศึกษาก็พิจารณาว่าคำตอบนั้นไม่ชัดเจน แต่อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการทางเทคนิคของการให้คำแนะนำ

3) แม้ว่าจะพบคำตอบที่ไม่เหมาะสมขึ้น แต่นักศึกษาจะคิดว่าคำตอบนั้นต้องมีเหตุผลของมัน และคำตอบจะฟังดูมีเหตุผล น่าพึงพอใจขึ้นทันทีที่เขา/เธอค้นพบเหตุผลนั้นๆ แต่ถ้าหากคำตอบนั้นเหมาะสมอยู่แล้ว นักศึกษาก็จะมองว่าเขาได้รับคำแนะนำที่ดี

4) ในกรณีที่คำตอบไม่สอดคล้องกับสิ่งที่นักศึกษาเล่า นักศึกษาจะคิดว่าผู้ให้คำปรึกษากำลังจะทำให้เขา/เธอเปลี่ยนความคิด หรือ เขา/เธออาจจะถามคำถามผิดพลาดไป

เรื่องที่ 3 การอยู่กับความจริงที่ไม่น่าเป็นที่พอใจ

นอกจากการสังเกตพฤติกรรมคนแบบที่แยกกันเคด การวิเคราะห์ บทสนทนาแบบการทดลองในตัวอย่างที่สองแล้ว เรายังสามารถใช้การสัมภาษณ์ พูดคุยในการศึกษา EM ได้อีกด้วย ตัวอย่างต่อไปนี้อาจเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างเป็นๆ ดำเนินการ โดยสัมภาษณ์สมาชิกทีมจิตเวชฉุกเฉินของโรงพยาบาลจิตเวชแห่งหนึ่ง ซึ่งโดยทั่วไป หากท่านเป็นนักสังคมสงเคราะห์จิตเวช ท่านจะทราบดีว่ามีหลายกรณีที่ผู้ป่วยมีอาการทางจิตกำเริบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ป่วยด้วยโรคจิตเภท ซึ่งอาจจะเริ่มด้วยอาการตาขวาง พูดคนเดียว จากนั้นอาจจะอาละวาด โวยวาย หรือทำลายข้าวของ มีปากเสียงกับคนในบ้านอันเนื่องมาจากเริ่มได้ยินเสียงแว่ว หรือเห็นภาพหลอน เมื่อครอบครัวเห็นดังนั้นก็จะต้องโทรศัพท์แจ้งเจ้าหน้าที่ไม่ว่าจะเป็นโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเพื่อให้มารับตัวผู้ป่วยส่งโรงพยาบาลจิตเวช (ผู้เขียน) สำหรับบางประเทศผู้ที่เป็นคนมารับผู้ป่วยก็คือทีมจิตเวชฉุกเฉิน

หลังจากที่ทีมจิตเวชฉุกเฉินรับตัวผู้ป่วยมาแล้ว พวกเขาก็ต้องบังคับให้เขาหรือเธอเข้ารับรักษาในโรงพยาบาลเนื่องจากยังไม่มีกรบบำบัดใดๆ ใช้ได้ ณ เวลาดังกล่าวซึ่งทำให้ทีมต้องเผชิญกับความรู้สึก 2 อย่างคือ ใจหนึ่งก็อยากจะช่วยผู้ป่วย แต่ที่ไม่สามารถทำอะไรได้จริงๆ กับอีกใจหนึ่งที่ถูกบังคับให้ทำอะไรสักอย่างกับผู้ป่วยที่อาการกำเริบรายดังกล่าว

ทีมจิตเวชฉุกเฉินต้องเผชิญกับสภาพการทำงานที่ไม่น่าพึงพอใจ โดยพวกเขานิยามการบังคับให้ผู้ป่วยต้องรับการรักษาในโรงพยาบาล (Hospitalization) ว่าเป็นงานที่น่าเบื่อ (Dirty Work) โดยทีมมองว่างานที่ตนเองทำนั้นเป็นสิ่งที่ขัดกับค่านิยมทางวิชาชีพซึ่งต้องไม่มีการบังคับให้รักษาในโรงพยาบาล แต่พวกเขาก็ต้องทำมันเนื่องจากมันเป็นส่วนหนึ่งของงานและมีผู้ใช้บริการที่ต้องบังคับให้รักษาในโรงพยาบาลเป็นจำนวนมาก ดังนั้นงานชิ้นนี้จึงพยายามนำเสนอแง่มุมที่ทีมจิตเวช

ฉุกเฉินพยายามที่จะสร้างคำอธิบายเพื่อให้ตัวเองยังสามารถทำงานที่แสนน่าเบื่อ และผิดหลักค่านิยมนี้ต่อไปให้ได้ โดยนักบำบัดเอง แม้จะรู้สึกว่างานของตนมันละเมียดกับค่านิยมของวิชาชีพ แต่พวกเขาก็มองว่าการที่ยอมทำงานเช่นนี้ต่อไป แม้จะมีการบ่นให้คนอื่น ๆ รวมทั้งหัวหน้าทราบ พวกเขาก็กำลังแสดงถึงการเคารพในมาตรฐานวิชาชีพ ส่วนนายจ้างเอง แม้จะได้ยินสิ่งที่นักบำบัดได้มาบรรยายให้ฟังมากมายเพียงใด แต่ก็ยังคิดว่าอย่างน้อยพวกเขาก็ทำงานในสิ่งที่จำเป็นต้องทำ นอกจากนี้ยังมองการแสดงออกถึงความไม่พอใจต่องานที่ทำต่างๆ ในโรงพยาบาลจิตเวชแห่งนี้ว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงมาตรฐานการทำงานที่สูง และความคิดเช่นนี้เองที่คำจูนให้กิจวัตรของทีมจิตเวชฉุกเฉินยังสามารถดำเนินต่อไปได้ท่ามกลางมุมมองเชิงลบที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา (Handel, 1982, pp. 95-96)

จากตัวอย่างของงานศึกษา EM ทั้งสามชิ้นทำให้เห็นว่า EM เน้น การศึกษากระบวนการคิด การตัดสินใจ พฤติกรรมของผู้คน ซึ่งเมื่อผู้คนเผชิญกับสถานการณ์ใดๆ ในชีวิตซึ่งบางครั้งกฎเกณฑ์ของสังคมไม่ได้ออกแบบมาเพื่อรองรับสถานการณ์เหล่านั้น หรือกฎของสังคมไม่อาจใช้ได้ผลในบางสถานการณ์ เช่น เหตุการณ์ที่แยกคินเคดซึ่งทุกคนต่างเรียนรู้ลีลาของผู้ใช้ถนนแต่ละประเภท ทุกคนสามารถใช้ถนนร่วมกันได้อย่างราบรื่นแม้ว่าแทบจะไม่มีใครรักษากฎจราจรในพื้นที่ดังกล่าวเลย ผู้คนในสถานการณ์ดังกล่าวจะมีวิธีการในการจัดการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน สร้างชุดความเป็นจริงบางอย่างขึ้นมา สร้างคำอธิบายเฉพาะ เพื่อให้เกิดความสมเหตุสมผลขึ้นในการดำเนินชีวิตในสังคมต่อไปเช่นในกรณีของการทดลองให้คำปรึกษาที่ผู้รับการปรึกษาพยายามทำความเข้าใจสิ่งที่ผู้ให้คำปรึกษาตอบสนอง/แนะนำ แม้ว่าการตอบสนองทั้งหมดจะถูกกำหนดเอาไว้ล่วงหน้า ไม่ได้เป็นการตอบสนองที่สอดคล้องกับผู้มาขอรับการปรึกษาแต่อย่างใดเป็นต้น

ความเป็นไปได้ในการปรับใช้ชาติพันธุ์วิธีวิทยากับ

การทำงานสังคมสงเคราะห์

ด้วยความเป็นนามธรรมของ EM ส่งผลให้อาจนำมาปรับใช้กับการทำงานสังคมสงเคราะห์ที่ต่างจากแนวคิดอื่น เช่น ปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยม ซึ่งเน้นชัดไปที่การตีความ การแปลความหมายของผู้คนหรือในที่นี้คือ ผู้ใช้บริการมีความสามารถในการกำหนดนิยาม ให้ความหมายต่อสิ่งต่างๆ รอบตัวได้ อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าแม้จะซับซ้อนแต่ EM ก็มีคุณูปการต่อการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เช่นกัน

ความคิดที่เป็นประโยชน์และค่อนข้างสะท้อนความเป็นมนุษย์นิยมใน EM ก็คือ การที่ EM มีจุดยืนตรงกันข้ามกับการอธิบายพฤติกรรมมนุษย์ในแบบของพาร์สัน เดอร์ไคม์รวมทั้งพวกนักโครงสร้างนิยมอื่น เพราะ EM ไม่ได้มองว่ามนุษย์คือ Cultural dopes ซึ่งจะต้องทำตามสิ่งที่ครรลอง บรรทัดฐานของสังคมกำหนด แต่มนุษย์คือผู้ที่สร้างความจริงทางสังคมของตัวเองร่วมกับผู้อื่นที่รายล้อม ณ ช่วงเวลาหนึ่ง สถานการณ์หนึ่ง (Montigny, 2007, p. 107) ดังนั้นเท่ากับว่าจากหลักการนี้ นักสังคมสงเคราะห์จะต้องเปลี่ยนมุมมองที่มีต่อผู้ใช้บริการเสียใหม่ จากผู้ที่ถูกระทำ หรือผู้ที่อยู่ใต้โครงสร้าง วาทกรรม ระบบความคิดใดๆ ที่นักสังคมสงเคราะห์เคยเชื่อ (อันเนื่องมาจากกระบวนทัศน์ปฏิฐานนิยมและแนวคิดโครงสร้างนิยมที่ครอบงำนักสังคมสงเคราะห์เอง)

อย่างไรก็ตาม มอนติงนี่ (2007) ไม่ได้หมายความว่านักสังคมสงเคราะห์จะไม่ทำอะไรเลยในเมื่อผู้ใช้บริการสามารถแสดงทักษะในการใช้ชีวิตได้อย่างชำนาญ มอนติงนี่เห็นว่านักสังคมสงเคราะห์ก็ยังคงต้องช่วยให้ผู้ใช้บริการเข้าใจแบบแผนของการดำเนินชีวิตท่ามกลางสถานการณ์ต่างๆ คล้ายกับตัวอย่างเรื่องการข้ามถนนที่แยกคินเคดที่กว่าบรรดานักศึกษาจะข้ามถนนได้ จำเป็นต้องใช้วิธีการต่างๆ มากมายกว่าจะข้ามถนนได้ หรือกว่าจะปั่นจักรยานข้ามสี่แยกไปได้ แน่ใจว่าวิธีการต่างๆ ที่ใช้ล้วนแต่เชื่อมโยงกับคนอื่นๆ รอบตัว

ผู้เขียนมองว่าสิ่งที่การฝึกฝน เรียกว่า ความรู้สามัญสำนึก (Common Sense Knowledge) บางทีแล้วอาจจะมึลักษณะคล้ายกับไปหาวรรบ ความฉลาดในการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ หรืออาจจะเรียกว่า ทักษะทางสังคมก็เป็นได้ เช่น การศึกษาเรื่องกฎทั่วไปของการสนทนา (General Rules of Conversation) (Scheloff, 1968, quoted in Handel, 1982, pp. 132-136) ที่ผู้ศึกษาพบว่ามนุษย์มีวิธีการในการสร้างบทสนทนา วิธีการ เทคนิคที่ใช้เพื่อสลับบทสนทนามาสู่ตัวเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จริงๆ แล้วนักสังคมสงเคราะห์จิตเวชก็น่าจะได้นำไปใช้กับผู้ช่วยที่กำลังจะถูกจำหน่ายกลับครอบครัวอยู่แล้ว หรืออาจนำไปประยุกต์ใช้กับกระบวนการเตรียมผู้ช่วยและคนพิการเข้าสู่สถานประกอบการ รวมทั้งการทำ Job Coach ได้เช่นกัน

เนื่องจากสังคมสงเคราะห์คลินิกเป็นรูปแบบหนึ่งของการทำงานที่การทำงานในระดับบุคคลเพื่อให้ผู้คนสามารถทำหน้าที่ทางสังคมของตนเองได้ (Siporin, 1983, p. 193) ผ่านการใช้เครื่องมือต่างๆ ซึ่งทำให้การทำงานเชิงคลินิกจำเป็นต้องมีวิธีการประเมิน (Assessment) และการให้การบำบัดรักษา (Treatment) ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจให้ผ่านการให้คำปรึกษา การทำจิตสังคมบำบัด การปรับพฤติกรรม และวิธีการอื่นๆ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการทำงานเชิงคลินิกที่ควรจะเป็น (ไม่ว่ากับผู้ใช้บริการแบบใด) นักสังคมสงเคราะห์และผู้ให้บริการจะสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาเชิงจิตสังคมของเขาหรือเธอได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับข้อมูลที่นักสังคมสงเคราะห์ทราบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลในเชิงบุคลิกภาพ

อย่างที่ทราบว่ EM เป็นวิธีวิทยาในการวิจัยที่ให้ความสนใจไปที่พฤติกรรมและวิธีการทำความเข้าใจโลกของผู้คน เพราะฉะนั้นนักสังคมสงเคราะห์คลินิกจึงสามารถใช้ EM ในการทำความเข้าใจผู้ใช้บริการได้ผ่านการสังเกตพฤติกรรม เพื่อเรียนรู้วิธีการที่เขา/เธอใช้ในการเผชิญหน้ากับสถานการณ์ต่างๆ ถึงแม้การให้การปรึกษาแบบแอดเลอร์เรียน (Adlerian Counseling) จะมีการกล่าวถึงเรื่อง

การประเมินวิถีชีวิต (Lifestyle Assessment) (Beelangee, 2012) ซึ่งมีความแตกต่างจากแนวทางการรวบรวมข้อมูลเชิงพฤติกรรมในรูปแบบของ EM เพราะวิถีชีวิตของแอดเลอร์เรียนนั้นเน้นไปที่มุมมองที่ผู้ใช้บริการมีต่อตนเอง ต่อคนรอบข้าง และต่อโลกซึ่งพัฒนาผ่านประสบการณ์ในวัยเด็ก (Beelangee, 2012) ในขณะที่ EM ไม่ได้มองเรื่องอดีต แต่เน้นไปที่การตอบสนองต่อสถานการณ์ปัจจุบัน และการตอบสนองนั้นไม่ได้มาจากคนๆ เดียว แต่ว่าเป็นการสร้างสรรคจากคนในสถานการณ์เดียวกัน

การจะนำ EM มาใช้ในการประเมินผู้ใช้บริการนั้นอาจมีความยุ่งยากซับซ้อน เนื่องจาก EM มุ่งเน้นความสนใจไปที่คนในสถานการณ์ ดังนั้นการจะใช้ EM เป็นมาเป็นเครื่องมือในการประเมิน นักสังคมสงเคราะห์จะใช้เวลาร่วมกันผู้ใช้บริการค่อนข้างนาน อาจเป็นลักษณะของการทำงานระยะยาว พบเจอกันหลายครั้ง หรือถ้ามีโอกาสได้เชิญผู้ใช้บริการเข้าร่วมกิจกรรมสังคมสงเคราะห์กลุ่มชนก็จะเป็นโอกาสที่ดีในการรวบรวมข้อมูลเชิงพฤติกรรม เพื่อทำความเข้าใจวิธีการแสดงออก รวมไปถึงการคิด การตัดสินใจของผู้ใช้บริการได้ดียิ่งขึ้น แม้ EM จะให้แง่มุมในการรวบรวมข้อมูลและประเมินที่น่าสนใจ แต่การปรับใช้อาจต้องใช้นักสังคมสงเคราะห์มากกว่า 1 คน หรือนักสังคมสงเคราะห์ที่มีทักษะการสังเกตที่ละเอียดอ่อน มีสมาธิ สามารถรับรู้ข้อมูลหลายๆ อย่างพร้อมกันได้

นอกจากแง่มุมใหม่ในการรวบรวมข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจและประเมินผู้ใช้บริการแล้ว นักสังคมสงเคราะห์คลินิกยังสามารถนำ EM มาใช้วางแนวทางการบำบัดรักษาทางจิตสังคมของผู้ใช้บริการ เช่น ผู้ป่วยจิตเวช ซึ่งผู้เชี่ยวชาญเชื่อมั่นว่า EM จะมอบวิธีการมองที่มีความเป็นมนุษยนิยมมากกว่าการมองผ่านจิตเวชศาสตร์ยุคสมัยใหม่ที่เน้นไปที่การกลับมาเป็นปกติดั้งเดิม เพราะ EM ไม่ได้เน้นที่โครงสร้างบรรทัดฐานสังคมเป็นรากฐาน เพราะฉะนั้นเราจึงมองผู้ป่วยจิตเวชในฐานะผู้ที่มีจุดแข็งและสามารถเป็นผู้กระทำการทางสังคมได้ สามารถนำตัวเองเข้าไปอยู่ในสถานการณ์และเอาตัวรอดจากสถานการณ์บางอย่าง หรือนักสังคมสงเคราะห์จิตเวช

อาจใช้ EM เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลเพื่อออกแบบกลุ่มเพื่อการฟื้นคืนสภาพ (Recovery) (ชัยพร อุโฆษจันทร์, 2562)¹⁰ เช่นการเดินทางไปตลาด จับจ่ายของให้กับผู้ป่วยจิตเวชที่มาร่วมกิจกรรมที่โรงพยาบาลแล้วกำลังจะเดินทางกลับที่พัก เพื่อที่จะดูว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ป่วยกับคนในตลาดนั้นเป็นอย่างไร ที่ผ่านมาผู้ป่วยและตลาดได้สร้างความเข้าใจร่วมกันไต่บ่างเอาไว ซึ่งถ้านักสังคมสงเคราะห์จิตเวชสามารถรวบรวมข้อมูลและสังเคราะห์ “ความเข้าใจร่วม” นั้นออกมาได้ ก็จะเป็นประโยชน์ในการออกแบบกิจกรรมเสริมทักษะทางสังคม รวมทั้งการทำงานเชิงจิตเวชชุมชนอีกด้วย

มากกว่านั้น ผู้เขียนขอหยิบยกตัวอย่างกิจกรรมกลุ่มในอดีตที่มีรากฐานความคิดมาจาก EM ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะที่ผู้เขียนปฏิบัติงานเป็นนักสังคมสงเคราะห์ด้านเด็กและเยาวชนของมูลนิธิแห่งหนึ่ง ในขณะนั้นเป็นการจัดกิจกรรมเรื่องเกี่ยวกับเพศวิถีให้กับเยาวชนกลุ่มหนึ่ง เป้าหมายของกิจกรรมคือให้เยาวชนได้เรียนรู้วิธีการคุมกำเนิด (ซึ่งแน่นอนว่าเป็นเรื่องพื้นฐานอย่างมากในสมัยนี้) แต่จากการแลกเปลี่ยนในกลุ่มพบว่าอุปสรรคหนึ่งที่เยาวชนกลุ่มนี้กังวลก็คือการซื้อถุงยางอนามัย เพราะเยาวชนบางส่วนรู้สึกเขินอายโดยเฉพาะสมาชิกกลุ่มเพศหญิง¹¹ ไม่กล้าที่จะเข้าไปซื้อถุงยางอนามัยที่ร้านสะดวกซื้อ เนื่องจาก ณ ช่วงเวลาดังกล่าวชั้นวางสินค้ามักตั้งอยู่ที่จุดชำระเงิน

แน่นอนว่ามีสมาชิกกลุ่มทั้งหญิงและชายหลายคนมีประสบการณ์ซื้อถุงยางอนามัยที่ร้านสะดวกซื้อ ยิ่งไปกว่านั้นยังมีประสบการณ์การเป็นพนักงานร้านสะดวก

---

¹⁰ ผู้เขียนเรียก Recovery ในภาษาไทยว่าการฟื้นคืนสภาพ ซึ่งให้ความหมายในเชิงจิตสังคมมากกว่าคำว่าฟื้นฟู ที่มีนัยทางการดีขึ้นในเชิงกายภาพมากกว่า

¹¹ ผู้นำกลุ่มใช้หลักคิดว่าหน้าที่ในการซื้อถุงยางอนามัยไม่จำเป็นต้องเป็นของเพศชายเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ของทั้งสองฝ่ายที่จะซื้อ เพราะผู้ที่ต้องใช้ถุงยางอนามัยไม่ใช่เฉพาะผู้ชาย แต่ผู้หญิงก็ต้องสัมผัสกับถุงยางอนามัยด้วย อีกประการการที่ผู้หญิงจะมีความรู้ และซื้อถุงยางอนามัยด้วยตนเองก็ไม่ใช่ว่าเรื่องผิด แต่กลับเป็นการทำให้ผู้หญิงเป็นผู้กระทำการ (Actor) และมีสิทธิเลือก อุปกรณ์ที่ต้องถูกนำมาใช้กับช่องคลอดของตนเอง

ซื้อที่เคยขายดูยางอนามัยให้กับลูกค้าวัยรุ่นหญิงชายอีกด้วย แต่เนื่องจากพฤติกรรมของมนุษย์ในมุมมองของ EM คือสิ่งที่เรียกว่า ทำโดยรู้สึกว่าเป็นเรื่องธรรมดา (Take-for-granted) ที่ไม่ต้องตั้งคำถามให้เสียเวลา ดังนั้นจึงไม่เคยมีใครเคยพินิจถึงวิธีการที่ถูกใช้เพื่อซื้อดูยางอนามัยของผู้คนมาก่อน

สิ่งที่ผู้นำ กลุ่มแนะนำให้สมาชิกกลุ่มทำคือ ให้สมาชิกกลุ่มแต่ละคนจับกลุ่มย่อย และไปสังเกตการณ์ที่ร้านสะดวกซื้อ เพื่อดูว่ามีผู้ใช้บริการร้านสะดวกซื้อ มาซื้อดูยางอนามัยบ้างหรือไม่ และแต่ละคนมีวิธีการในการเลือกซื้อดูยางอนามัยอย่างไร (เนื่องจากดูยางอนามัยมีหลากหลายยี่ห้อ ขนาด สี สัมผัส หากไม่มีความรู้มากพอจะทำให้ต้องเสียเวลาในการอ่านและพิจารณาผลิตภัณฑ์ที่หน้าจูดริบชำระเงินนาน) นอกจากนั้นยังมอบหมายให้สมาชิกกลุ่มรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำแหน่งที่ตั้งของชั้นสินค้า ธรรมชาติของการซื้อสินค้าของคนแต่ละคน เวลาที่ผู้คนใช้ซื้อสินค้าโดยประมาณ เพื่อนำมาออกแบบ วิธีการในการเลือกซื้อถึงยางอนามัยในแบบของตนเอง ซึ่งสุดท้ายผู้นำกลุ่มให้สมาชิกแต่ละคนร่วมแสดงบทบาทสมมติให้ใกล้เคียงกับสถานการณ์การเลือกซื้อดูยางอนามัยจริง และให้สมาชิกกลุ่มผู้มีประสบการณ์คอยให้คำแนะนำ จากนั้นเมื่อแต่ละคนค้นพบท่วงทำนองของตนเองแล้ว จึงให้ลองนำไปใช้กับการซื้อสินค้าในสถานการณ์จริงเป็นต้น

สรุป

EM เป็นแนวคิดที่ประยุกต์ใช้ได้หลากหลาย เราสามารถเข้าใจพื้นฐานของแนวคิด EM ได้โดยผ่านการตั้งคำถามว่า คนทั่วไปใช้วิธีการอย่างไรที่จะทำบางอย่างให้สำเร็จราบรื่น หรือเมื่อเกิดเหตุการณ์บางอย่างที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้น ผู้คนแต่ละคนในสถานการณ์นั้นๆทำอย่างไรจุดนี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่า EM มีมุมมองต่อมนุษย์ในทิศทางที่ใกล้เคียงกับที่นักสังคมสงเคราะห์หมองคือการพิจารณาผู้คนในสถานการณ์ของเขาและเธอ เพียงแต่ว่า EM ให้ความสำคัญที่กระบวนการให้

ความหมาย การคิดเพื่อให้สิ่งที่เผชิญอยู่นั้นสมเหตุสมผล ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์สามารถนำเอาหลักการพื้นฐานของ EM มาปรับใช้กับกระบวนการทำงาน ทั้งการประเมินลีลาชีวิตของตัวนักสังคมสงเคราะห์ขณะปฏิบัติงานเอง หรือใช้เป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูลเชิงพฤติกรรม บุคลิกภาพของผู้ใช้บริการเพื่อนำมาประเมินผู้ใช้บริการเช่นอาจนำวิธีการที่การ์พินเกลใช้ในการศึกษาเรื่อง “การแปลความหมายเอกสาร” มาใช้กับผู้ใช้บริการเพื่อทำความเข้าใจกระบวนการคิด อัดตามุมมองต่อตนเอง หรือแม้กระทั่งเพื่อเผยให้เห็นโครงสร้างความเชื่อของผู้ใช้บริการ เพราะสิ่งเหล่านั้นจะเผยออกมาในขั้นตอนของการทำให้สิ่งที่พูดคุยฟังดูสมเหตุสมผล รวมไปถึงปรับใช้เพื่อการออกแบบการบำบัดรักษาเชิงคลินิก

เอกสารอ้างอิง

- กิติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์. (2554). *การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการสังคม: แนวคิดและวิธีวิจัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชัยพร อุโฆษจันทร์. (2562). การฟื้นคืนสภาพ: การสลับขั้วของอำนาจในแนวคิดด้านสุขภาพจิต. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 39(2), 128-139.
- ณัฐจรี สุวรรณภักดิ์. (2558). สังคมวิทยาชีวิตประจำวัน: “รอยต่อ-รอยตัด” แนวทัศน์ทางสังคมวิทยา ในงานศึกษาสังคมไทยร่วมสมัย, *วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*, 34(2), 69-100.
- บุญเลิศ วิเศษปรีชา. (2552). *โลกของคนไร้บ้าน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.
- วสันต์ ปัญญาแก้ว. (2542). *ชาติพันธุ์วรรณนาว่าด้วยผู้ชมโทรทัศน์: ชีวิตข้างถนนยามค่ำคืน บนถนนสายหนึ่ง ในจังหวัดเชียงใหม่*. (ปริญญาานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา.

- วสันต์ ปัญญาแก้ว. (2559). พัฒนาการของศาสตร์สังคมวิทยา. ใน วสันต์ ปัญญาแก้ว (บ.ก.), *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมวิทยา*, เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.
- วสันต์ ปัญญาแก้ว, อาจินต์ ทองอยู่ และ พงศกร สงวนศักดิ์. (2559). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก: ความเป็นชาย วัยรุ่น และวัฒนธรรมบริโภคนิยม*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะสังคมศาสตร์, ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ
- สายพิณ ศุพุทธมงคล. (2542). *คุยกับคนอำนาจและการต่อต้านชัดเจน*. (ปริญญาานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา.
- อภิัญญา เวชยชัย. (2555). *การเสริมพลังอำนาจในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Beelangee, S. (2012). Individual Psychology: Relevant techniques for today's Counselor. *Counseling Today*. Retrieved from <https://ct.counseling.org/2012/07/individual-psychology-relevant-techniques-for-todays-counselor>
- Charon, J. M. (1989). *Symbolic Interactionism*. (4th ed.). United State of America: Prentice-Hall, Inc.
- Foursquare. (2020). *The Duck Store*. Retrieved from <https://foursquare.com/v/the-duck-store/4b4e2750f964a52035e326e3>
- Garfinkel, H. (2015). *Studies in Ethnomethodology*. United State of America: Prentice-Hall, Inc.
- Handel, W. (1982). *Ethnomethodology: How people Make Sense*. United State of America: Prentice-Hall, Inc.
- Lieberman, K. (2013). *More Studies in Ethnomethodology*. State University of New York Press.

- Linden, L. (2018). Empowerment and Stigmatization: Patient Organizations, Gynaecological Cancer and Changing Identities. *Medical Sociology*, 13. Retrieved from <https://socav.gu.se/english/research/science-and-technology-studies--sts-/projects/empowerment-and-stigmatization>
- McAuley, J. (2010). *Virtual Ethnomethodology? A study of the relation between ethnomethodology and CMC*. Retrieved from <https://www.scss.tcd.ie/publications/RSS/publications.php>.
- Montigny, G. (2007). Ethnomethodology for Social Work. *Qualitative Social Work*, 6(1), 95–120. <https://doi.org/10.1177/1473325007074168>
- Program on Science, Technology and Society. (n.d.). *What is STS*. Retrieved from <http://sts.hks.harvard.edu/about/whatissts.html>.
- Ritzer, G. (1996). *Sociology Theory*. (4th ed). United State of America: The McGraw-Hill Companies, Inc.
- Rouncefield, M. (n.d.). *Field work, ethnography, and ethnomethodology*. In *Socio Technical System Engineering Handbook*. Retrieved from <https://archive.cs.st-andrews.ac.uk/STSE-Handbook/FullHandbook.pdf>.
- Siporin, M. (1983). The Therapeutic Process in Clinical Social Work. *Oxford Journal*, 28(3), 193-198. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/23714242>.